

מבצע מיוחד !

ניתן לעשות מגוון על קונטרס

'לקראת שבת'

למשך שנה

ב \$ 188 בלבד

4148-675-347

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תקיב

ערש"ק פרשת שופטים ה'תשע"ה

תמים - שלמות באמונה או העדר ערמה?

להראות את הדרך להקלט מיצר הרע

חיוב האמונה במשיח לשי' הרמב"ם

איזה הוראה אפשר ללמוד מנפט?

אור
החסידות

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת שופטים, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס "לקראת שבת" (גליון תקיב), והוא אוצר בלום בענייני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש וצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנוכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונוכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החפידות

מכון אור החסידות

סניף ארץ הקודש
ת.ד. 2033
כפר חב"ד 6084000
03-738-3734
Likras@likras.org

Or Hachasidus

Head Office
1469 President St. #BSMT
Brooklyn, NY 11213
United States
(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב חיים דוד (ברי"ג) וילהלם, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב,
הרב מנחם טייטלבוים הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

נדפס באדיבות: The Print House

538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237 • (718) 628-6700

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

תמים - שלמות באמונה או העדר ערמה?

מדוע אסור לשאול ממעונן וקוסם? / בין "לחקור אחר העתידות" ל"לשאול" או "לדרוש" אחר העתידות / "נביא" כנגד "מעונן" ו"אורים ותומים" כנגד "קוסם" / ביאור בפירושי רש"י והרמב"ן בפירוש "תמים תהיה עם ה' אלקיך" ובהמשך לשונות הכתובים על מעונן וקוסם

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ד - עמ' 64 ואילך)

ט. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

י. יינה של תורה.....

תראה הדרך לפניך וה' יראה לך את הדרך

התורה מדברת בעליונים ורומזות בתחתונים / גם השוגג אשם הוא בחטאו - ו"דברי תורה" קולטין ומצילין אותו / גם חוטא במזיד - נקלט ב"דברי תורה" / הקב"ה עומד על פרשת דרכים של האדם ומכריז "מקלט, מקלט, מקלט!" / צריך להיות כ"שלט" ולכוון יהודי ל"מקלט"

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ב עמ' 363 ואילך; שם עמ' 623 ואילך)

טו. פנינים.....

דרוש ואגדה

טז. חידושי סוגיות.....

פרטי חיוב האמונה במשיח לשיטת הרמב"ם

יחקור בדין המאמין בנבואת התורה אבל סובר שגם החטא, וכן במי שאומר דנבואה זו בדרך משל נאמרה / יפלפל במה שהוצרך הרמב"ם להוסיף ראיה מן התורה מדין ערי מקלט, ויסיק דעפ"ז נתוספה חומרא בדין אמונה במשיח לענין החקירה הנ"ל

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ד עמ' 114 ואילך)

כו. תורת חיים.....

הנפט בעבודת האדם

כז. מעשה רב.....

לא להשאיר ספר פתוח

כח. דרכי החסידות.....

חולץ בעלי החלצה

מקרא אני דורש

תמים – שלמות באמונה או העדר ערמה?

מדוע אסור לשאול ממעונן וקוסם? / בין "לחקור אחר העתידות" ל"לשאול" או "לדרוש" אחר העתידות / "נביא" כנגד "מעונן" ו"אורים ותומים" כנגד "קוסם" / ביאור בפירושי רש"י והרמב"ן בפירוש "תמים תהי' עם ה' אלקיך" ובהמשך לשונות הכתובים על מעונן וקוסם

בפרשתנו: "כי אתה בא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך, לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם. לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש, קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף. וחוכר חבר, ושואל אוב וידעוני, ודורש אל המתים. כי תועבת ה' כל עושה אלה, ובגלל התועבות האלה ה' אלקיך מוריש אותם מפניך" (יה, ט-יב).

וממשיך – "תמים תהיה עם ה' אלקיך" (יה, יג).

ומפרש הרמב"ן את המשך הענין:

"וטעם 'תמים תהיה עם ה' אלקיך' – שנייחד לבבנו אליו לבדו, ונאמין שהוא לבדו עושה כל, והוא היודע אמיתת כל עתיד, וממנו לבדו נדרוש העתידות מנביאיו או מאנשי חסידיו, רצונו לומר אורים ותומים, ולא נדרוש מהוברי שמים ולא מזולתם, ולא נבטח שיבואו דבריהם על כל פנים, אבל אם נשמע דבר מהם נאמר 'הכל בידי שמים', כי הוא אלקי האלקים עליון על הכל היכול בכל, משנה מערכות הכוכבים והמזלות כרצונו, מפר אותות בדים וקוסמים יהולל, ונאמין שכל הבאות תהיינה כפי התקרב האדם לעבודתו;

ולפיכך, אחר אזהרת שאלת העתידות מקוסם ודורש בעד החיים אל המתים, אמר שתהיה תמים עם ה' בכל אלה ולא תירא ממגיד עתידות, אבל מנביאו תדרוש ואליו

תשמע".

והיינו, שלפי הרמב"ן הפירוש "תמים" כאן הוא "שלם", וכוונת הציור "תמים תהיה עם ה' אלקיך" היא שנהיה שלמים עם הקב"ה בכל הענין של ידיעת העתידות:

מי שהולך לשאול אצל קוסמים, מעוננים ומנחשים וכו' – חושב שדבריהם אמת, ועל פיהם ישק דבר; אמנם יהודי מצווה להיות שלם באמונת ה', באופן שיכיר וידע שהקב"ה הוא מעל כל מערכת הכוכבים והמזלות, ויכול לשנות אותם כרצונו, כך שאין תועלת לשאול את הקוסמים וכו' מכיון שבסופו של דבר "הכל בידי שמים", אלא כל שאלותיו בעניי העתידות יהיו רק מהנביא המתנבא בשם ה'.

ובמלים קצרות: יהודי מצווה להיות שלם באמונת ה' ללא חסרון, כך שברצונו לדעת עתידות הוא יפנה רק אל הקב"ה ועושי רצונו ולא לאחרים.

ב. אמנם בפירוש רש"י נראה שפירש את תיבת "תמים" באופן אחר, וז"ל:

"תמים תהיה עם ה' אלקיך – התהלך עמו בתמימות, ותצפה לו, ולא תחקור אחר העתידות, אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות".

[ומסיים רש"י: "ואז תהיה עמו ולחלקו". וכבר נתבאר במק"א ענין הוספה וסיום זה (ראה במדור זה אשתקד. עיי"ש בארוכה), ואכ"מ].

והיינו, שלפי רש"י אין הכוונה כאן ל"תמים" במובן "שלם", שלם ביראת ה' ואמונתו וכו', אלא "תמים" במובן של העדר ערמה והתחכמות. ובדוגמת מה שכתוב "ויעקב איש תם" (תולדות כה, כז), ורש"י מפרש: "אינו בקי". מי שאינו חריף לרמות קרוי תם" (וראה גם פירוש ר"י בכור שור כאן).

ונמצא, אליבא דרש"י, שאין כוונת הכתוב כאן להדגיש את זה שדברי הקוסמים והמעוננים כו' אינם מדויקים כל הצורך (וכדברי הרמב"ן: "שאיין כל דבריהם אמת"), אלא שאף אם דבריהם אמת ואפשר להסתייע בהם בידיעת העתידות, מכל מקום, הרי "תועבת ה' כל עושה אלה";

כי, רצונו של הקב"ה מיהודי הוא שיהיה "תמים" ו"התהלך עמו בתמימות". ואף שאם יעשה כן, לא ישיג התועלת שע"י ידיעת העתידות מ"מ רצון הקב"ה הוא ש"לא תחקור אחר העתידות" – שיצפה להקב"ה ולא יחקור מה יקרה בעתיד. ואף שאם לא ידע העתידות הרי זה יביאו לדאגה תמידית – מה יולד יום, הרי רצון הקב"ה הוא ש"כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות" – יהודי צריך לקבל כל מה שיבוא עליו מאת הקב"ה (בין לטוב ובין למוטב) בשמחה, במנוחת הנפש ובתמימות, ואין מענינו לדאוג כלל בידעו שהכל מאתו יתברך.

ג. והנה, לאחר הפסוק "תמים תהיה עם ה' אלקיך" – ממשיך הכתוב ואומר:

"כי הגויים האלה אשר אתה יורש אותם, אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו, ואתה לא כן נתן לך ה' אלקיך. נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה' אלקיך, אליו תשמעון" (יה, יד-טו).

ולפי הנ"ל בהבדל השיטות שבין רש"י להרמב"ן – הרי גם בכתוב זה, המדבר על השמיעה מנביא ה', יהיה הבדל ביניהם:

לפי הרמב"ן, הרי זה בא בהמשך ישיר למה שכתוב לפנ"ז – לאחר שהכתוב מזהיר ושולל את ידיעת העתידות מן הקוסמים והמעוננים וכו', ומדגיש שיהודי צריך להיות שלם באמונת ה' שהוא מעל כל הכוכבים והמזלות כו', ממשיך הכתוב שהדרך הנכונה לדעת העתידות היא דרך הנביא שהוא שליח ה'.

ובלשון הרמב"ן: "ואסור לך הנחשים והקסמים בעבור שעשה לך מעלה גדולה . . שיקים בקרבך נביא ויתן דבריו בפיו ואתה תשמע ממנו מה יפעל א-ל, ולא תצטרך אתה בעתידות אל קוסם ומנחש שיקבלו אותם מן הכוכבים או מן השפלים בשרי מעלה, שאין כ" דבריהם אמת ולא יודיעו בכל הצריך, אבל הנבואה תודיע חפץ ה' ולא יפול דבר מכל דבריה".

אמנם אליבא דרש"י, הרי זה ענין חדש:

לפני כן שולל הכתוב את דרכי ידיעת העתידות שמשמשים בהם הגויים (לא משום שאינם אמת וכו' ואין השליטה בידם, אלא) משום שהאדם נדרש להתנהג בתמימות ובפשטות, ובכלל אין זה מענינו לחקור אחר העתידות, ועתה מוסיף הכתוב עוד ענין, שהקב"ה יקים נביא וגו'.

[והיינו, שלדעת הרמב"ן תיבת "כ"י" שבתחילת הענין ("כי הגוים האלה") היא במשמעות של נתינת טעם למ"ש לפנ"ז ("דהא"), ואילו לפי רש"י פירושה "כאשר". ועל דרך זה מצינו התחלת כמה פרשיות בתורה].

ויש לומר, שזהו הטעם שרש"י מדייק בלשונו – בפירושו על "תמים תהיה" הנ"ל – "וְאֵל תַּחְקֹר אַחֲרֵי הָעֲתִידוֹת", ולא כתב "וְאֵל תִּשְׁאַל אַחֲרֵי הָעֲתִידוֹת" או "וְאֵל תִּדְרֹשׁ"; כי מכיון שמפורש שיקים ה' נביא, ושאפשר לשאול את העתידות אצל נביא, רק שאין לו להשתמש בדרכיהם הנלוות של הגוים אלא רק בנביאי ה', לכן מוכרח רש"י לפרש ששאלה בעלמא ואפילו דרישה מותרת, ואין זאת אלא ש"ל תַּחְקֹר אַחֲרֵי הָעֲתִידוֹת", לשון המורה על השתדלות ודאגה יתירה בענין זה.

ד. ויש להעיר בזה, שלפי שיטת רש"י יומתק "מנהג ישראל" שבחלוקת קריאת התורה עושים הפסקה לאחר הפסוק "תמים תהיה עם ה' אלקיך", והכתוב "כי הגוים

האלה גו' מתחילים ב'עליה' חדשה ("חמישי") – כי הוא ענין חדש;

משא"כ לשיטת הרמב"ן, שהכל המשך אחד – שאין לשאול עתידות אצל הגוים כו' שאינם יודעים האמת לאמיתה, אלא רק אצל נביאי ה' האמיתיים – צ"ע בזה שמפסיקים (לכאורה) באמצע הענין.

ובאמת שיש להוכיח כשיטת רש"י גם מסגנון לשון המקרא גופא, שמתחיל ומבאר "כי הגויים האלה אשר אתה יורש אותם, א"ל מעוננים וא"ל קוסמים ישמעו" – ולכאורה, הרי כבר הזכיר בפסוקים הסמוכים את זה שיש "קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף", ולמה הוצרך לחזור על זה עוד הפעם !

אמנם לפי רש"י אתי שפיר, כי לפנ"ז הזכיר זאת הכתוב במטרה להזהיר על התמימות והפשיטות בכלל, שלילת החקירה אחר העתידות; משא"כ עתה מזכיר זאת במטרה אחרת וכענין חדש – שגם באותם מקרים שהותר לשאול על העתיד, אין לעשות זאת אצל מעוננים וקוסמים אלא אצל נביאי ה' לבדו.

ה. ועדיין נותר לנו לבאר את לשון רש"י כאן:

"לא כן נתן לך ה' אלקיך – לשמוע אל מעוננים ואל קוסמים, שהרי השרה שכינה על הנביאים ואורים ותומים".

ולפום ריהטא אינו מובן (ראה גם נחלת יעקב על רש"י), למה הזכיר רש"י "אורים ותומים" – בשעה שהכתוב כאן מדבר על "נביאים" בלבד ?

ויש לומר, שב' הפרטים שמונה רש"י – "נביאים" ו"אורים ותומים" – הם כנגד ב' הפרטים שמזכיר ביחס להגוים – "מעוננים" ו"קוסמים":

"קוסם" הוא אדם שמשמש בכ"י מסויים כדי לדעת עתידות – כדברי רש"י בפרשתנו (יח, יו"ד): "האוחז את מקלו ואומר אם אלך אם לא אלך" [וכפי שרש"י מביא על כך את הכתוב (הושע ד, יב) "עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו"] – ודוגמת זה להבדיל "אורים ותומים", כ"י מיוחד שמגלה להכהן דברי עתידות;

ואילו "מעונן" הוא אדם שאומר דברים מעצמו – וכדברי רש"י שם: "אלו נותני עונות שאומרים עונה פלונית יפה להתחיל", או כפירוש נוסף "אלו אוחזי העינים" – ודוגמתו להבדיל הם ה"נביאים" שאומרים את דבר ה' בלי להשתמש בכלי מסויים לצורך כך.

ובכל זאת מפורש בכתוב כאן רק "נביא" – כי האורים ותומים כבר מפורשים במקרא לפני כן (תצוה כח, ל), והחידוש כאן הוא בזה שהקב"ה יקים גם נביאים.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

הירא ורך הלבב, נערה המאורסה, ובישול הפסח

ויספו השומרים נו' מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו

(ב, ח)

בפירוש "הירא ורך הלבב" נחלקו תנאים: ר' עקיבא אומר הירא ורך הלבב כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה, רבי יוסי הגלילי אומר הירא ורך הלבב זהו המתיירא מן העבירות שבידו, לפיכך תלתה לו התורה את כל אלו שיחזור בגללן" (משנה סוטה מר, סע"א).

והנה לדעת רע"ק ש"הירא ורך הלבב" פירושו "כמשמעו", פשוט שגם "המתיירא מן העבירות" בכלל זה, שהרי גם אם סיבת הפחד היא בגלל העבירות, עדיין מפחד הוא, ונכלל ב"משמעות" ה"ירא". אך לריה"ג יוצא ש"הירא ורך הלבב" פירושו "המתיירא מן העבירות" בלבד.

ויש לומר שאולי לשיטתייהו הכללית, שבכ"מ מוצאים שריה"ג מפרש כתוב לענין אחד בלבד, ורע"ק מרחיב וכולל בפירוש לשונות הכתובים כמה דברים:

איתא בגמ' "כיצד צולין את הפסח כו", נותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו, דברי ריה"ג. רע"ק אומר, כמין בישול הוא זה, אלא תולין חוצה לו" (פסחים עד, א). ונמצא, שנחלקו רע"ק וריה"ג בפירוש "אל תאכלו ממנו גו' ובשל מבושל", דריה"ג סובר שבישול משמעו רק בישול בקדירה, ואם שמים את בני המעיים בתוך הפסח אין זה נכלל בפירוש בישול, אך רע"ק סובר שגם בישול בתוך הפסח נכלל באיסור.

וכן איתא בגמ' "נערה שנתארסה ונתגרשה, ריה"ג אומר, אין לה קנס. רע"ק אומר, יש לה קנס" (כתובות לה, א). ונמצא, שנחלקו בפירוש הכתוב "כי ימצא איש נערה גו' אשר לא אורסה", דלריה"ג נכלל בזה רק נערה שלא נתארסה מעולם, אך לרע"ק גם אם "נתארסה ונתגרשה" היא בכלל "אשר לא אורסה". וראה במקור הדברים שהובאו עוד דוגמאות לזה.

ויוצא לפ"ז, שגם בנדר"ד אולי לשיטתייהו, שריה"ג מפרש "הירא" לענין "המתיירא מן

העבירות" בלבד, אך לרע"ק נכלל בזה כל מי שנכלל ב"משמעות" לשון "הירא", וק"ל.

(עי' לקוטי שיחות ח"ט עמ' 121 ואילך)

איך מכפרת עגלה ערופה שלא נעשית לפני ה'?

והורידו נו' את העגלה אל נחל איתן נו' וערפו שם את העגלה בנחל

וערפו – אמר הקב"ה, חבוא עגלה בת שנתה שלא עשיתה פירות ותיערף כו' לכפר על הריגתו של זה שלא הניחיהו לעשות פירות (כא, ד. רש"י)

התחלת דברי רש"י "אמר הקב"ה" תמוה לכאורה, שהרי כל דברי התורה באים מהקב"ה, ומה החידוש כאן שיש להדגיש שענין זה "אמר הקב"ה"?

ויש לומר הביאור בזה:

בדרך כלל, לא מצינו כפרה ע"י הריגת בעל חי אלא במקדש בלבד. ואפילו שעיר המשתלח, הנה אף שלא נקרב ע"ג המזבח, אך הכהן התוודה עליו "לפני ה'" בעזרה. ופרה אדומה שנעשית בחוץ, הנה לא לכפרה באה אלא לטהר מטומאת מת, וגם היא הייתה נעשית "נוכח פני אוהל מועד".

אך בעגלה ערופה מצינו דבר חידוש: אף שלכפרה באה, כמו שכתוב בהמשך הפרשה "כפר לעמך ישראל גו' ונכפר להם הדם", מ"מ לא עשאוה במקדש, לא היו בה שום מעשה שחיטה או זריקת דמים וכיו"ב, ועוד זאת, שמעשה העריפה לא נעשה ע"י כהנים!

וא"כ קשה, איך נפעלת הכפרה ע"י עריפה זו?

וע"ז כותב רש"י "אמר הקב"ה", שמכיוון שאין כאן דמיון לפעולות אחרות של כפרה, היו זקוקים לאמירה מיוחדת של הקב"ה לחדש אופן חדש של כפרה שמיוחד רק לעגלה ערופה, ואינו דומה לקרבנות אחרים, שאין הכפרה נפעלת ע"י ההקרבה במקדש וכיו"ב, אלא ע"י עשיית מעשים הדומים לפעולת החטא.

(עי' לקוטי שיחות ח"ט עמ' 121 ואילך)

יציאה של תורה

תראה הדרך לשני זה' יראה לך את הדרך

התורה מדברת בעליונים ורומזת בתחתונים / גם השוגג אשם הוא בחטאו - ו"דברי תורה" קולטין ומצילין אותו / גם חוטא במזיד - נקלט ב"דברי תורה" / הקב"ה עומד על פרשת דרכים של האדם ומכריז "מקלט, מקלט!" / צריך להיות כ"שלט" ולכוון יהודי ל"מקלט"

התורה מדברת בעליונים ורומזת בתחתונים

תקנתו של הרוצח בשוגג ניתנה בפרשתנו, אשר "שלוש ערים תבדיל לך . . והיה לנוס שמה כל רוצח"¹. ובפרטי מצוה זו מצינו כמה דינים, אשר שומה ללמוד מהם דרכי עבודת האדם לקונו.

שהרי, באמת² "התורה מדברת בעליונים ורומזת בתחתונים"³, שעיקרם של ענייני התורה הוא ברוחניות העניינים - "עליונים", ומהתורה כפי שהיא ברוחניות נמשכו ונשתלשלו המצוות כפי שהם בגשמיות בציווי התורה הנגלית לנו, והרי הם כ"רמז" על הדברים כפי שהם ברוחניותם.

אילו זכינו, היה סדר הלימוד "מלמעלה למטה" - רואים היינו את המצווה כפי שהיא

(1) פרשתנו יט, ב-ג.

(2) ראה גם בגליון דשבע פר' ראה (תקיא) שנתבאר מעין זה.

(3) ראה של"ה בהקדמת בית אחרון יד, א.

"למעלה" ברוחניות, ומפרטי המצווה הרוחניים היינו למדים את פרטי הדינים של המצווה הגשמית בעולם הזה⁴.

אך לאשר לא זכינו, והננו רואים הדינים והמצוות כפי שהם בגשמיות, הנה הסדר הוא לראות פרטי דיני המצווה בגשמיות, ומהם ללמוד את עניינם ברוחניות וליקח מהם דרכים בעבודת הבורא ית"ש.

גם השוגג אשם הוא בחטאו – ו"דברי תורה" קולטין ומצילין אותו

ערי מקלט הובדלו בכדי לקלוט בהם הרוצחים בשוגג, שמגינים עליהם ומצילים אותם מגואל הדם. וכמו כן ברוחניות עיר מקלט הלא היא התורה הקדושה, וכמאמר רז"ל⁵ "דברי תורה קולטין" – שהם קולטים ומכפרים על נפשו של העובר עבירה בשוגג, ומצילין אותו מיצר הרע – הוא השטן.

דאדם העובר עבירה רח"ל נמשל הוא ל"רוצח נפש", וכמבואר בסה"ק⁶ על הפסוק "שופך דם האדם באדם"⁷, דאדם החוטא הוא מעביר חיות מהנפש האלקית שבו לצד הקליפה והסטרא אחרא, והרי הוא "שופך דם" – שופך ומעביר החיות של "האדם" – נפש האלוקית, "באדם" – שמעביר את החיות ל"אדם בליעל" הוא היצר הרע.

והנה "דברי תורה" קולטין ומכפרים על ה"רוצח נפש" – חוטא שחטא בשגגה. ולכאורה אינו מובן מה צריך השוגג לכפרה, והלא הוא לא נתכוון לעבירה ואין הוא אשם בה?

אך באמת אין הדבר כן, דמטבעו של איש ישראל שאינו בא לידי עבירה כלל אפילו בשוגג, דהנשמה האלקית השוכנת בכל איש ישראל אינה שייכת כלל לעשות דבר המנגד לרצונו ית', ולפי שדבר עבירה הוא מזיק לא רק לנשמה אלא גם לגוף, והגוף טבעו מתולדתו לברוח מדבר המזיק, הנה כפי שאין שייך שיקפוץ לתוך האש אפילו בשגגה, הרי כמו כן אין שייך שיעבור עבירה אפילו מבלי משים, דהוא נרתע מדבר עבירה כמו

(4) וכפי המסופר אודות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, שפעם שמע אחד מבני ביתו מספר אשר חכמי הרפואה מצאו ווריד חדש במוח המסייע לזיכרון ולהעמקה. הרבי הלך לחדרו והביא משם כת"י אבי זקנו אדמו"ר האמצעי נ"ע, המביא שישנו ווריד במוח המלא באדים, והוא מתנענע, וכשמטה האדם ראשו למטה מסייע לו להעמקה, וללמעלה מסייע לזיכרון. וכששאלוהו: א"כ היה אדמו"ר האמצעי רופא גדול, ענה שלא היה רופא, אלא ידע שברוחניות ב"אדם העליון" ישנו ענין זה, וממילא ידע אשר גם בגשמיות באדם התחתון ישנו ענין זה כפי שהוא מתבטא במוחו הגשמי (וראה שאר פרטי המעשה במקור הדברים).

(5) מכות י', א.

(6) ראה לקוטי תורה במדבר יג, ג. וכאן הובאו הדברים בקוצר מילין, וקחנו משם.

(7) בראשית ט, ו.

מפני הדליקה, ולכן הרי "לא יאונה לצדיק כל אוון"⁸, שאינו בא לידי עבירה אפילו בשוגג. ואם נפל האדם וחטא אפילו בשוגג, הנה ידו במעל הזה, דנפש הבהמית שבאדם, שמעשיה ותאוותיה כבהמה, היא המביאה את האדם לחטוא בהיפך מטבע נשמתו וגופו, וצריך האדם לעמוד חזק שלא ליתן לנפש הבהמית לגבור על נפש האלקית, והחוטא בשוגג לא זו בלבד שלא שמר על עצמו מהשפעת נפש הבהמית, אלא שעל פי רוב גם מסייע ומחזק נפש הבהמית שבו על ידי מעשיו הלא טובים, ואם כן אשום אשם גם בחטא אשר בשגגה הוא.

גם חוטא במזיד – נקלט ב"דברי תורה"

והנה מצינו אשר לא רק שוגג ניצל הוא בעיר מקלטו, אלא גם הורג נפש במזיד יכול לברוח לעיר מקלט, "אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט"⁹. דאף שאין ערי מקלט מצילין אותו מעונש מיתה, הרי לפי שעה הוא ניצל, שאין גואל הדם יכול להרגו אלא מוגן הוא עד שיגמרו הדיינים דינו, וגם כשיבוא לדין, הרי מצווים הדיינים "והצילו העדה", וסנהדרין שדנה למיתה פעם בשבע שנים הייתה נקראת "חבלנית"¹⁰.

ויתרה מזו מצינו¹¹ בזמן הגלות לעניין כפרת נשמתו של הרוצח במזיד: דבזמן הבית הנה אף ששב הרוצח בתשובה שלימה, הרי אין לדיין אלא מה שעניו ראות ומוכרח הוא לענשו, אך בזמן הזה משבטלו דיני נפשות, הנה עונש מיתה מסור הוא בידי שמים, וממילא יכול האדם לשוב בתשובה, והקב"ה יודע כליות ולב ומוחל עונו, וכמאמר רז"ל¹² "אדם עבר עבירה ונתחייב מיתה למקום, מה יעשה ויחיה, אם היה רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים וכו'".

ואם כן נמצא שהן החוטא בשגגה ואף החוטא במזיד יכולים הם לברוח אל "עיר מקלט" – "דברי תורה קולטין", למחול עוונם ולכפר ולטהר נפשם.

הקב"ה עומד על פרשת דרכים של האדם ומכריז "מקלט, מקלט!"

בהבדלת ערי מקלט מוסיפה התורה ומצווה "תכין לך הדרך"¹³, ולמדו מזה בגמרא

(8) משלי יב, כא.

(9) מכות ט, ב.

(10) שם ז, א.

(11) ראה שו"ת נודע ביהודה א"ח מהדו"ק סי' לה.

(12) ראה ויק"ר רפכ"ה. הובא ונתבאר באגרת התשובה פ"ט.

(13) פרשתנו יט, ג.

ש"דרך ערי מקלט שלשים ושתיים אמות"¹⁴, בכדי שתהיה רחבה ונוחה, ויתר על זה אמרו ש"מקלט היה כתוב על פרשת דרכים כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם"¹⁵.

וכן הוא הדבר בעיר מקלט ברוחניות, אשר הדרך המובילה אל המקלט ד"דברי תורה" היא דרך נוחה ורחבה, ויתרה מזו, דכשעומד האדם בפני ניסיון האם לבחור בטוב או ברע, והלא ניתנה לו לאדם "בחירה חופשית" – שביכולתו לבחור בעצמו את אשר יעשה אם לטוב או למוטב, הנה עומד הקב"ה ב"פרשת דרכים" זו ומכריז "מקלט מקלט", שמסייע לאדם ומורה לו הדרך הנכונה והישרה אשר ילך בה.

והוא אשר מודיע הכתוב¹⁶ "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב, את המות ואת הרע", דאדם עומד הוא בפרשת דרכים וביכולתו לבחור לילך בדרך הישרה או לסטות ממנה ח"ו, והקב"ה עומד ומסייעו ואומר לו¹⁷ "ובחרת בחיים".

וכמבואר בספר תניא קדישא¹⁸, אשר האדם יש בו שתי נפשות, נפש האלקית שמקדושה, ונפש הבהמית המתאוה לענייני עולם הזה, ושתי נפשות אלו נלחמות תדיר על מוחו ולבו של האדם, וממשילם לשני שופטים החלוקים ביניהם במעשה שצריך לעשותו, ד"היצר הרע אומר דעתו . . ומיד חולק עליו השופט השני שהוא הנפש האלקית", והאדם צריך להחליט בין ב' הדעות אם לטוב או למוטב.

אך יתרון יש במלחמה זו לנפש האלקית, שהקב"ה עוזרו לאדם להכריע כדברי נפש האלקית, וכמאמר רז"ל¹⁹ "אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו", ש"מאיר אור ה' על נפש האלקית להיות לה יתרון ושליטה על סכלות הכסיל ויצר הרע", והיינו שכאשר עומד האדם בפני בחירה בין טוב לרע, אזי מאיר השי"ת על האדם שירגיש קרבת ה' וממילא הרי הוא קרוב יותר לבחור בדרך החיים והטוב.

וזהו אשר מקיים השי"ת בעצמו "תכין לך הדרך", שעומד ב"פרשת דרכים", אשר שם עומד האדם שלפעמים אינו יודע מהי הדרך הטובה בעבורו, דאפילו ר' יוחנן בן זכאי אמר "איני יודע באיזו (דרך) מוליכין אותי"²⁰, ומכל שכן אלו הנמצאים בזמן הגלות, עת הסתר אורו של השי"ת בחושך כפול ומכופל, שהאדם נבון הוא באיזו דרך לילך, והקב"ה עומד ב"פרשת דרכים" זו ומכריז "מקלט מקלט" – שמכוון את האדם לדרך הטובה, ומסייעו לילך בה ולבחור בחיים.

(14) ב"ב ק, ב.

(15) מכות יו"ד, ב.

(16) דברים ל, טו.

(17) שם יט.

(18) ריש פרק יג.

(19) המובא בתניא שם, ע"פ סוכה נב, ב.

(20) ברכות כח, ב.

צריך להיות כ"שלט" ולכוון יהודי ל"מקלט"

ומהי הדרך בה יזכה האדם לקבל הכוונתו של הקב"ה, שיטהו לדרך הטובה, הנה מידתו של הקב"ה מידה כנגד מידה, שצריך האדם להתנהג גם כן באופן זה, לילך על "פרשת דרכים", ולכוון העוברים שם לדרך הטובה.

צריך האדם לילך אצל מקום שם ישנם מבני ישראל שאינם יודעים הדרך אשר ילכו בה, ולזעוק להם: מקלט, מקלט, לכו בדרך המובילה ל"דברי תורה" שהם "מקלט" מפני "גואל הדם", הוא השטן ש"יורד ומסטיין ועולה ומקטרג"²¹, זו היא הדרך הישרה, ואל תלכו ח"ו לדרך השנית המביאה את האדם לשאול ואבדון!

ואף על פי שבהימצאו על "פרשת דרכים" הרי הוא מעמיד עצמו במקום שיש דרך לילך גם אל "המוות והרע" ח"ו, ולכאורה מוטב לו לשהות במקום קדוש שאין שם נסיונות מעין אלו, הרי מכיוון שזהו תפקידו וזהו רצון הקב"ה, הרי אין להתפעל ולירא מזה.

וכמובא בשם מוריניו הבעל שם טוב²²: "נשמה יורדת לעולם, וחיה שבעים שמונים שנה, כדי לעשות טובה ליהודי בגשמיות, ובפרט ברוחניות", ונמצא אשר כדאי לעמוד תמיד על "פרשת דרכים", כדי לעשות טובה ליהודי אחר פעם אחת, ולהעמידו על דרך הישר.

ואף שיש והאדם עומד ומכריז "מקלט מקלט", ומורה אל דרך הטובה, ואינו יודע האם יקשיב לו העובר דרכים, ויתירה מזו שיתכן שאינו משים ליבו להכרזתו כלל, הנה זהו ההוראה מענין ה"שלט", שכמו שעמידת ה"שלט" אינה תלויה בכך שיאזינו לו ויקיימו הכתוב בו, כך גם הוא יש לו להכריז "מקלט מקלט" ולעשות התלוי בו לכוון ישראל לדרך המובילה ל"דברי תורה", שקולטין אותם מהשטן ויצר הרע – אף אם אינו יודע אם מקשיבים אליו.

ובשכר זה, עומד הקב"ה על "פרשת דרכים" של האדם עצמו, דכשעומד הוא בפני ניסיון אם לבחור בטוב או ברע, הרי הקב"ה מסייעו ומורה לו הדרך אל ה"מקלט", עומד הוא לימין נפש האלקית שבאדם שתוכל לגבור על יצר הרע במלחמה על הנהגתו של האדם, דהקב"ה עוזרו "להושיע משופטי נפשו"²³, ולסייעו לבחור בדרך הישרה.

(21) ב"ב טז, א ובע"י שם.

(22) הובא בספר "היום יום" לכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש, פתגם ליום ה' אייר.

(23) תהלים קט, לא.

אם "מתיירא מן העבירות" – צדיק הוא!

ויספו השוטרים גו' מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו (כ, ח)

בפירוש "הירא ורך הלבב" נחלקו תנאים "ר' עקיבא אומר הירא ורך הלבב כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה רבי יוסי הגלילי אומר הירא ורך הלבב זהו המתירא מן העבירות שבידו" (משנה סוטה מד, סע"א).

ויש לפרש הסיבה שמיאן רע"ק לפרש דקאי על "המתירא מן העבירות" בדרך הדרוש:

על ר"ע נאמר שהי' "רגיל לזכות את ישראל" (רש"י ד"ה שבקי' – סנה' קי, ב). ולכן, כאשר ראה אצל יהודי שיש לו הרהור תשובה, זיכהו מיד, אף אם התשובה עדיין לא פעלה אצל היהודי שישנה הנהגתו בפועל.

ועל כן, לשיטת ר"ע, כאשר יהודי "מתיירא מן העבירות" הרי זה הוכחה שמרגיש כבר שהנהגתו עד עתה לא הייתה טובה, ויודע הוא שמגיע לו עונש על מעשיו, והוא אינו רוצה להיענש. וא"כ, וודאי הדבר שרגש זה מביא אותו לחרטה על מה שעשה, ולהרהור תשובה.

ועל כן, אם הוא "מתיירא מן העבירות" – אין לו לפחד מהליכה למלחמה, כי מכיון ש"הרהר תשובה", סבירא ל' לר"ע "מוזכה ישראל", שהרהור זה "מוזכהו" ומוחק לגמרי את כל "העבירות שבידו", ומשנה אותו מ"רשע גמור" ל"צדיק גמור". וא"כ, יכול הוא ללכת למלחמה במנוחה ושלווה ובלי פחד כלל.

(נ"פ לקוטי שיחות ח"ט עמ' 128 ואילך)

מה יעשה אדם כדי להיות "שוטר" על עצמו?

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך שופטים ושוטרים - שופטים דיינים הפוסקים את הדין, ושוטרים הרודין את העם אחר מצותן שמכין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט (מז, יח. רש"י)

יש לבאר ענין זה בעבודת האדם לקונו:

ידועים דברי הש"ך עה"ת (ריש פרשתנו) ש"שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך" קאי נמי על "שערי הגוף", העינים והאזנים וכו' "ללמד לאדם שיהי' לו שוטר ומושל על כל אחד ואחד מאלו האיברים כו'".

ועפ"ז יש לבאר כתוב זה שעל האדם לקיים בעצמו "שופטים ושוטרים תתן לך":

"שופטים" הם ה"דיינים הפוסקים את הדין", והיינו, שעל האדם ללמוד את דיני והלכות התורה, לדעת את המעשה אשר יעשון ואלה אשר לא תעשינה, ולקיים הלכות אלו בפועל.

"שוטרים" הם "הרודין את העם אחר מצותן שמכין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט", והיינו, שלפעמים כאשר יצרו של אדם מתגבר עליו, הנה כדי שיהי' "מושל" על "אלו האיברים" עליו להיות בבחינת "מכין וכופתין במקל ורצועה", לבטש את יצרו שלא יבלבלו מתורה ועבודה.

וכמאמר רו"ל ש"ירגזי אדם יצר טוב על יצר הרע" (ברכות ה, א), ומבואר בספר התניא ש"ירעים עלי' [על היצר] בקול רעש ורוגז להשפילה . . דהיינו לרגוז על . . יצרו הרע בקול רעש ורוגז במחשבתו לומר לו אתה רע ורשע ומשוקץ ומתועב ומנוול וכו'" (פכ"ט). וע"י "הכאה" זו בדברים ו"רוגז" זה מתבטלת שליטת היצר, ואז יוכל להיות "שוטר ומושל על כל אחד ואחד מאלו האיברים".

(נ"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 104 ואילך)

חידושי סוגיות

פרטי חיוב האמונה במשיח לשיטת הרמב"ם

יחקור בדין המאמין בנבואת התורה אבל סובר שגם החטא, וכן במי שאומר דנבואה זו בדרך משל נאמרה / יפלפל במה שהוצרך הרמב"ם להוסיף ראייה מן התורה מדין ערי מקלט, ויסיק דעפ"ז נתוספה חומרא בדין אמונה במשיח לענין החקירה הנ"ל

יהיה נדחך בקצה השמים וגו' והביאך ה'. ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים. אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד כו' ובמשיח האחרון שעומד מבניו כו' (ומביא כמה פסוקים מפרשת בלעם ומפרשם על דוד ועל מלך המשיח). ובהלכה שלאח"ז ממשיך הרמב"ם: "אף בערי מקלט הוא אומר (פרשתנו יט, ח-ט') אם ירחיב ה' אלקיך את גבולך ויספת לך

א

יביא הראיות שהזכיר הרמב"ם היכן נזכרה נבואת אחרית הימים בתורה, ויפלפל בצריכותא דג' הראיות

כתב הרמב"ם בהל' מלכים (פי"א ה"א): "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה וכו' וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו שנאמר (נצבים ל, ג-ה) ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו' אם

(1) וראה ספרי עה"פ. תוספתא מכות ספ"ב. ירושלמי שם פ"ב ה"ו.

ומעלותיו המפורטים ברמב"ם בפרק זה). ולפי דרכנו יומתק לנו דיוק לשון הרמב"ם "וכל מי שאינו מאמין בו". ומעתה, דבר זה אינו מפורש בקרא ד'ושב ה"א את שבותך גו' וקבצך וגו' והביאך ה'", כי אם דוקא ב"פרשת בלעם" ש"שם נבא בשני המשיחים", דוד ומלך המשיח⁴ [ומעתה יתחוויר לנו מה שטרח להביא גם אריכות הראי', עם כו"כ פסוקים המדברים בהם, דהא בכל הנך קראי נרמזים גם פרטי עניניו ומעלותיו של מלך המשיח אשר בהם חייב אדם להאמין, כמשנ"ת במ"א (לקו"ש ח"י"ח ע' 281 ואילך) אמאי נוגע הדבר לגדר האמונה במשיח].

ולאידך גיסא לא הסתפק בהראי' מפרשת בלעם, ואף גם זאת, שהביאה רק כראיה שניה – דהא אין כוונת הרמב"ם כאן רק להביא סתם ראיות מתורה שבכתב על מה שבאמת תהי' ביאת המשיח ביום מן הימים, אלא רצה להוכיח לדינא הך גדר ד"מי שאינו מאמין בו . . כופר . . בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו, ועדות הזו של התורה לאו היינו עדות שהיא רק ע"פ פירוש פסוקי התורה שבתורה שבע"פ [אע"ג שגם "הכופר בפרושה והוא תורה שבעל פה" הוא בכלל "כופר בתורה" (רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ח)],

סשנ"ו). וראה לקמן הערה 9.

(4) ולהעיר שבפיה"מ הקדמה לפ' חלק (יסוד הי"ב) הקדים הרמב"ם הראי' מפרשת בלעם להא דפ' נצבים – "ומי שהסתפק בו . . כפר בתורה שיעד בו בתורה בפירוש בפרשת בלעם ופרשת אחם נצבים" (וי"ל שנקט ע"פ סדרם בקרא משא"כ בהי"ד שהוא ס' הלכות הלכות).

עוד שלש ערים וגו' ומעולם לא היה דבר זה ולא צוה הקב"ה לתוהו², אבל בדברי נביאים אין הדבר צריך ראי' שכל הספרים מלאים בדבר זה".

ונראה לחדש דבכל אריכות דבריו כאן השמיע לנו הרמב"ם גדרים גדולים לדינא בענין החיוב להאמין בנבואת אחרית הימים בזמן הזה, ולא רק הלכתא למשיחא שנה כאן.

ובהקדם מה שיש לדקדק בפשט דבריו שרצה להוכיח דנבואה זו מפורשת בתורה, והכופר בה כופר בתורה, ולכאורה לענין זה די שיזכיר ראי' אחת ותו לא.

ובאמת, הראיות הראשונות שהזכיר (מהכתוב "ושב גו'") (שבפרשת נצבים) ומפרשת בלעם) – מצינו לומר דתרווייהו צריכי לענין מה שרצה להשמיע כאן בגדר חיוב אמונה זו, במה חייב האדם להאמין, ובגדר הכופר בו דהוי ככופר בתורה.

דהנה, הרמב"ם כאן (בהלכות מלכים) מייירי גם באמונה במלך המשיח, היינו שנוסף על החיוב להאמין בכללות ענין הגאולה, שהקב"ה עתיד לגאול את ישראל (באיזה אופן שהוא), חייב כל איש להאמין במלך המשיח³ (על פרטי עניניו

(2) צע"ק ממחז"ל (סנהדרין ע"א, א) דבן סורר ומורה ועיר הנדחת "לא ה' ולא עתיד להיות . . . (אלא) דרוש וקבל שכר". ואולי יש לחלק. ואכ"מ.

(3) ולהעיר מדעת ר' הלל (סנהדרין צ"ט, א) "אין להם משיח לישראל", ובפרש"י (וראה גם חידושי הר"ן) שם "אלא הקב"ה ימלוך בעצמו ויגאלם לבדו" (ובראש אמנה לאברבנאל פי"ד פירש זה באו"א). ודברי הרמב"ם הם לאחרי שהכריעו חכמים שלא כדבריו, שלכן האומר עתה כדעת ר' הלל הרי הוא כופר בכלל התורה (שו"ת חת"ס יו"ד

שהרמב"ם הקפיד לכתוב ראי' זו בהלכה בפ"ע, ולכאורה הו"ל לכללה בהלכה הקודמת ביחד עם ב' הראיות הראשונות. וכבר נודע מש"כ בספרים דגם חלוקת ההלכות שברמב"ם יש לדייק בה (ועיין הל' ת"ת לאדה"ז פ"א קר"א סק"א מה שלמד מחלוקת ההלכות ברמב"ם). ובאמת נראה לחדש דראי' זו חידוש גדול נתחדש ממנה יותר ממה ששמענו בב' הראיות דלעיל מיניה, ועד שחילקה הרמב"ם בפ"ע, כי על פי' נסתעף עוד גדר לענין הכופר באמונה זו. כמשי"ת.

ב

יחקור מה דין האומר שמאמין בנבואה זו בתורה אבל סובר שנתבטלה מפני החטא או שמפרש דברי הנבואה שלא כפשוטם

הנה, יש לחקור במי שאומר שאינו מאמין בגאולה העתידה לבוא מפני שסובר שאף שהובטחנו על הגאולה, חל בזה שינוי ונתבטלה הבטחה זו (מפני החטא וכיו"ב)⁹, דלכאורה אי אפשר לומר עליו ש"כופר . . בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו", כי כופר זה היינו שכופר בדבר המפורש בתורה שבכתב, כנ"ל, וזה אינו כופר בהבטחה הכתובה בתורה, רק איהו סבר דגם על הבטחה זו שייך ענין החרטה. ומעתה יש לדון אם כופר הוא, דאף שבודאי אין דברים ע"פ כללי תורתנו, וכבר למדנו (ברכות ז, סע"א.

אלא "אלו הדברים (ה)מפורשים בתורה"⁵ – ומעתה, נבואות בלעם שנאמרו בדרך משל וחידה, ובלשון שאי אפשר לומר עליו ש"הדברים (ה)מפורשים בתורה"⁶ – אין היא ראייה מספקת לענין זה; משא"כ בקרא קמא שהזכיר דמפורש בו ע"ד גאולה, קבוץ גלויות וכו'.

והמורם מדברינו דתרווייהו קראי צריכי, אבל עדיין צ"ע מהו שהוזקק הרמב"ם להוסיף הראייה⁷ גם מהכתוב ב"ערי מקלט", ומה רצה להוסיף ממנה בגדר חיוב אמונה זה⁸. ותו יש לנו לדקדק,

(5) וראה בית אלקים (להמב"ט) שער היסודות פנ"ב.

(6) ובראב"ע בלק (כד, יז) פירש כל הכתובים רק על דוד. ע"ש.

(7) ובפיה"מ שם לא הביא ראייה זו. – ולכאורה אין כוונת הרמב"ם בספר היד (ספר הלכה) להביא כל המקומות שבתושב"כ שמפורש בהם ע"ד הגאולה (ובפרט שלכאורה ישנם עוד – ראה ספר הגאולה להרמב"ן שער א' "ויותר חזק מזה בסוף התורה . פ' האזינו". וראה ויחי מט, י וברש"י ורמב"ן שם. ועוד).

(8) בלקו"ש שם (ע' 280) נתבאר שכוונת הרמב"ם בראייה זו היא להוכיח עוד יותר שגדרו של משיח הוא שאז יהיה קיום התומ"צ בשלימותו, שהרי מצוה זו תהיה בשלימות רק אז. ובמ"א (לקו"ש חכ"ד ע' 109 ואילך) נת', שראייה זו היא גם הקדמה לדברי הרמב"ם בהלכה שלאח"ז, שמלך המשיח א"צ "לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם", שזהו בהתאם לדברי הרמב"ם להלן שם (רפ"ב) שבימות המשיח "עולם כמנהגו נוהג" – שהראיה לזה מתושב"כ היא מערי מקלט לעת"ל, שגם אז אפשרי ויהיה הורג נפש בשגגה (אבל ראה המשך השיחה שם).

אבל פשטות ל' הרמב"ם היא, שכוונתו להביא ראייה מתושב"כ על עצם ביאת המשיח, כהמשך לשונו "מעולם לא היה דבר זה ולא צוה הקב"ה לתווה, אבל בדברי הנביאים אין הדבר צריך ראייה שכל הספרים מלאים בדבר זה".

(9) וע"ד דעת ר' הלל שאין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה (כנ"ל הערה 3), שסבר שגם החטא, אף ש"התורה העידה עליו" ו"בדברי הנביאים . . כל הספרים מלאים בדבר זה". – וראה שו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' ארנח) ועיקרים בתחילתו.

בענין תוקף דברי התורה, וכמ"ש הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (רפ"ט¹²) "דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת", ו"מצוה" היינו הציוויים שבתורה, וכהמשך לשון הרמב"ם "שכל דברי התורה מצווין אנו לעשותן עד עולם". והכי נמי הזכיר גם בהלכות מלכים שם (סוף ה"ג), בהמשך הענין אודות המלך המשיח, "עיקר הדברים ככה הן, שהתורה הזאת חוקי' ומשפטי' לעולם ולעולמי עולמים ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן (וכל¹³ המוסיף או גורע או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצות מפשוטן, הרי זה ודאי בדאי¹⁴ ורשע ואפיקורוס)".

ומעתה, ענין אחרית הימים – אף שמפורש הוא בתורה (והרמב"ם בפירוש המשניות (בהקדמה לפ' חלק) מנה האמונה בזה בין עיקרי ויסודי התורה), מ"מ מצד עצמו אין הוא חלק ממצוות התורה, שהרי לא מצינו בתורה ציווי להאמין בהגאולה¹⁵ (אלא שכיון שזהו ענין המפורש בתורה,

רמב"ם הל' יסוה"ת פ"י ה"ד¹⁰) "שכל דבר טובה שיגזור הא-ל אפילו על תנאי אינו חוזר", אבל מ"מ הא לא כפר בתורה שבכתב. וצ"ע אם דין כופר בתושבע"פ עליו.

ותו מצינו לפלפל באומר שאינו מאמין בגאולה העתידה לבוא מפני שמפרש המקראות של הבטחת התורה שלא כפשוטם (ולהכי סבר דהגאולה תתקיים רק ברוחניות וכיו"ב), ולכאורה אי אפשר לומר עליו ש"כופר". בתורה ובמשה רבינו", דהא מודה הוא דמה שכתוב בתורה הוא אמת, אלא שסובר שכוונת התורה מתחילתה לא היתה לפשטות הענין כי אם שלא כפשוטו. ואף את"ל שזהו היפך הכלל ד"אין מקרא יוצא מידי פשוטו" (יבמות כד, א¹¹), צ"ע אם אפשר לומר שחל עליו שם "כופר בתורה ובמשה רבינו" משום דמפרש להנך מקראות שלא כפשוטם.

ונראה דבמה שהביא הרמב"ם ראי' זו דערי מקלט הכריע בהנך חקירות חידוש גדול, כמשי"ת.

ג

יקדים חילוק בין גדר האמיתיות דהבטחות שבתורה וגדר האמיתיות דציוויי התורה, ועפ"ז יבאר החידוש בראיה שהזכיר הרמב"ם מערי מקלט

ובקהדים, דהמצוות שבתורה אינם כשאר דברים שבתורה, וגדר מיוחד עליהם

(12) וראה גם הל' תשובה פ"ג סוף ה"ח (והל' מעשה הקרבנות ספ"ב). פיה"מ שם היסוד הט' (ובתרגום קאפח שם). וכן בהקדמתו לפיה"מ (שמציין בפ' חלק שם). – וראה בארוכה סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 27 ואילך.

(13) כ"ה בדפוסים שלא שלטה בהם בקורת הצנזור.

(14) בכת"י תימן "ה"ו בדאי רשע כו".

(15) וזהו אחד מהטעמים שלא הביאו הרמב"ם בס' היד בהל' יסודי התורה – כי "בס' משנה תורה... כוונתו... לבאר המצוות אשר בספר תורת האלקים... הביא... הלכות יסודי התורה לבאר אותם היסודות שיש בכללם מצות... לא... כל יסודי התורה" (ראש אמנה פי"ט).

(10) וראה הנסמן בהערה 18.

(11) וראה שבת סג, א. וראה בפרטיות אנציקלופדי' תלמודית בערכו. ועיין בשוה"ג להערה 33.

אֶרֶץ אֲפִים וְרֵב חֶסֶד כּו' [או כִּי] אֲפֹשֶׁר
שַׁעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְנִסְלַח לָהֶם (רמב"ם הל'
יסוה"ת פ"י ה"ד¹⁸), וְכֵן גַּם בַּהֲבַטְחָה לְטוֹב
אִם הִיתָה רַק "בֵּין הַקְּבָה" וּבֵין הַנְּבִיאָה
אֲפֹשֶׁר שֶׁלֹּא תִתְקִיִּים אִם "יִגְרוּם הַחֲטָא"
(פיה"מ להרמב"ם שם, ע"פ ברכות ד, א¹⁹); וְזֶה
מוֹכֵן, דֹּאִין זֶה גֹּדֵר בְּמַהוּת הַהֲבַטְחָה גּוֹפֵא,
וְאֵף הִכָּא שְׁבָרִי הַדָּבָר שֶׁהֲבַטְחָת הַנְּבִיאָה
תִּתְקִיִּים [כְּנָל], "שְׁכַל דָּבָר טוֹבָה שִׁיגְזוֹר
הָאֵל-אִפִּילוֹ עַל תְּנָאִי אִינוּ חוֹזֵר", וְכִמוּ
שְׁבִיאָר הַרְמַב"ם בְּפִיהֶם"ש שְׁלוֹ²⁰ (בַּהֲקִדְמָה
שם) שֶׁכִּי שִׁיאֲמַר הַקְּבָה לְנְבִיאָה לְהַבְטִיחַ
לְבָנֵי אָדָם בְּבִשׁוּרָה טוֹבָה" מוֹכֵרָה הַדָּבָר
לְהִתְקִיִּים, וְאִין שִׁיךְ שִׁיתְבַּטֵּל מִחֲמַת
חֲטָא] - מִיָּהוּ אִין זֶה מִפְּנֵי שֶׁהֲבַטְחָה
שְׁעִי נְבִיאָה בְּעֵצָם מִצַּד מַהוּתָהּ אִינָה נִיתַנָּה
לְשִׁינִי²¹, אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁהֲבַטְחָתוֹ אֵלּוֹ נִקְבַּע
בָּהֶם שֶׁבְּפֹעֵל מִמֶּשׁ לֹא יִהְיֶה בָּהֶם שִׁינִי
(אֵף שֶׁמִּצַּד מַהוּת גֹּדֵר הִיא מְקוֹם לְדָבָר).
וְכַמְבוֹאֵר בְּרַמְב"ם שֶׁם, שֶׁזֶּהוּ כְּדֵי שִׁיּוּכְלוּ
לְבַחֵן אִם נְבִיאָה אִמֶּת הִיא²². מִשָּׁא"כ
הַצִּיּוּיִים שֶׁבְּתוֹרָה, מִעֵצָם גֹּדֵר הֵם דְּבָרִים

לְכֵן כָּל שְׁאִינוּ מֵאֲמִין בָּהּ, הִרִי הוּא "כּוֹפֵר
. . . בְּתוֹרָה וּבְמִשָּׁה רַבִּינוֹ"; אֵךְ בְּמֵה
שִׁצִּיּוּתָהּ תוֹרָה "אִם יִרְחִיב גּו' וְיִסְפֹּת גּו'",
הִינִי שְׁבִימוֹת הַמִּשִּׁיחַ חִיִּיבִים לְהוֹסִיף
בְּעָרִי מְקַלֵּט, וּבְלִשׁוֹן הַרְמַב"ם (הל' רוצח
פ"ח ה"ד¹⁶) "בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמִּשִּׁיחַ מוֹסִיפִין
שְׁלֹשׁ אַחֲרוֹת עַל אֵלּוֹ הַשֵּׁשׁ" - שׁוֹב נַעֲשֶׂה
הַעֲנִין דְּבִיאַת הַמִּשִּׁיחַ לֹא מִתְנָאִי הַמִּצְוָה
שֶׁבְּתוֹרָה, וְהִרִי הוּא פֶּרֶט מִן הַצִּיּוּיִים
שֶׁבְּתוֹרָה, וְשׁוֹב נֹאמְרוּ עֲלֵיו כָּל הַדְּבָרִים
שֶׁאֲמָרוּ עַל תּוֹקֶף הַצִּיּוּיִים שֶׁבְּתוֹרָה,
הִנֵּל. וְנִמְצָא גֹדֵר אֲמִיתִיּוֹת נְבוֹאָה זֶה כְּגֹדֵר
אֲמִיתִיּוֹת הַמִּצְוָה, דְּכֶשֶׁם שְׁעָרֵי מְקַלֵּט "הִיא
מִצְוָה עוֹמֶדֶת לְעוֹלָם כּו' אִין לֹא שִׁינִי
כו'", הִנֵּה מֵה אִי אֲפֹשֶׁר לְהִיט שִׁינִי ח"ו
בַּהֲבַטְחָת הַגְּאוּלָּה אֵף הוּא בְּגֹדֵר זֶה.

וְזֹאת רִצָּה הַרְמַב"ם לְהַשְׁמִיעֵנוּ בְּגֹדֵר
אֲמִיתִיּוֹת נְבוֹאָה זֶה. וְעַפ"ז מוֹכֵן גַּם דִּיּוֹק
לְשׁוֹן הַרְמַב"ם בְּרִא'י ז' ו"א צוּה הַקְּבָה
לְתוֹהוּ¹⁷ - שְׁכוֹנֶתוֹ לְהַדְגִּישׁ, דְּכִיּוֹן שֶׁזֶּהוּ
עֲנִין שֶׁל מִצְוָה ("צוּה הַקְּבָה"), הִרִי
מִחִיבִים הַדְּבָרִים שֶׁאִי אֲפֹשֶׁר לְהִיט שִׁינִי
ח"ו בּוֹה, כִּי "לֹא צוּה הַקְּבָה לְתוֹהוּ".

וְעִמּוֹק הוּא הַחִילוֹק בֵּין אֲמִיתִיּוֹת כָּל
הַבְּטָחוֹת הַתּוֹרָה לְמִצְוֹת שֶׁבְּתוֹרָה, דֵּהֵא
בְּנוֹגַע לְהַבְטָחוֹת הַקְּבָה ("ע"י נְבִיאָה) כְּבָר
מִצְוֵנוּ אוֹפְנִים מְסוּיִימִים שֶׁאֲפֹשֶׁר שִׁיחּוֹל
בָּהֶם שִׁינִי, כְּמוֹ "דְּבָרֵי הַפּוֹרְעָנוֹת שֶׁהַנְּבִיאָה
אוֹמֵר" שֶׁאֲפֹשֶׁר שִׁיבְטְלוּ, מִפְּנֵי "שֶׁהַקְּבָה"

16 וְרֵא הִל' שְׁמִיטָה וְיֻבֵּל רַפ"ג.

17 וּבְפֶרֶט שֶׁלְכַאוּרָה הִיא אֲפֹשֶׁר לְהִבִּיאַת רֵאִיהֶם
מִעֵצָם הַהֲבַטְחָה ד"יִרְחִיב ה"א אֶת גְּבוּלָךְ", שְׁקֵאִי
עַל אֶרֶץ "הַקִּינִי וְהַקִּינִי וְהַקִּינִי וְהַקִּינִי שְׁנִכְרָת לְאַבְרָהָם
אֲבִינוּ בְרִית עֲלֵיהֶן וְעִדִּין לֹא נִכְבְּשׁוּ" (רמב"ם הל'
רוצח שם).

18 וְרֵא הִל' גַּם הַקִּדְמָה הַרְמַב"ם לְפִיָּה"מ. וְרֵא
יְרוּשָׁלַיִם סְנֵהדִרִין פ"א ה"ה. תַּעֲנִית פ"ב סה"א.
ב"ר פנ"ג, ד.

19 וְרֵא הִל' הַנְּסִמָּן בַּהֲעֵרָה הַבָּאָה.

20 וְרֵא הִל' גַּם מֵאִירִי לְבִרְכּוֹת ד, א. שו"ת הַרְדַּב"ז
ח"ג סי' א"סג. רֵא"ם לְפֶרֶשׁ"י וִישְׁלַח (לֵב, ח), הוֹבָא
לְחַמ"מ לְהִל' יְסוּה"ת שֶׁם. - וְכִי (רֵא"ו) גו"א שֶׁם
(וְכֵן בְּצִל"ח בְּרִכּוֹת שֶׁם) הִקְשׁוּ עַל חִילוֹק זֶה מִמַּחְזוּל
עַה"פ "עַם זֶה קִנִּיתָ" (בְּרִכּוֹת שֶׁם. הוֹבָא לְקֶמֶן בְּפָנִים
ס"ד). וְכִבֵּר הֵאֲרִיכוּ בְּמִפְרָשִׁים בְּחִילוֹקִים שׁוֹנִים.
וְאִכ"מ.

21 וְלֵהֲעִיר מִפְּסֵק הַרְמַב"ם (סוֹף הִל' מְגִלָּה)
ש"כ סְפָרֵי הַנְּבִיאִים. . . עֲתִידִין לִיבְטֵל לִימּוֹת
הַמִּשְׁחָה". וְרֵא הִל' הַנְּסִמָּן בַּהֲעֵרָה²⁷.

22 וְרֵא הִל' דְּרִשׁוֹת הַר"ן דְּרוֹשׁ ב.

על זה גופא, שישראל יעשו תשובה (ולא יהיה מצב של "גירום החטא") – מ"מ, הוודאות שבזה היא רק מצד גדרי הנבואה ואופנה; אבל מאחר שהוסיף לנו הרמב"ם שהגאולה היא פרט וגדר במצוות התורה, הרי חל עלי' גדר נצחיות התורה – שהיא נצחיות שאין שייך בה שום ביטול.

וע"פ כל הנ"ל יש לבאר מה הוסיף לנו הרמב"ם במה שהזכיר ראייה על מלך המשיח מהא ש"אף בערי מקלט הוא אומר אם ירחיב . . . ויספת . . . ומעולם לא היה דבר זה ולא צוה הקב"ה לתוהו", דאין כוונת הרמב"ם (רק) להביא עוד הוכחה מתורה שבכתב (חמשה חומשי תורה) על מלך המשיח, אלא בא להוסיף ענין חדש בחומר הדבר של "מי שאינו מאמין בו", דנוסף לזה ש"כופר . . . בתורה ובמשה רבינו" מפני ש"התורה העידה עליו" – הרי הוא גם "גורע" א' ממצוות התורה, שהרי לדעתו פרט זה של מצות ערי מקלט לא יתקיים, וחל עליו מ"ש הרמב"ם (בהלכה שלאח"ז) "הרי זה ודאי בדאי ורשע ואפיקורוס".

[ולא הכי כתב הרמב"ם ראייה זו בהלכה בפ"ע – כי בשתי הראיות הראשונות כוונתו להוכיח ד"מי שאינו מאמין בו . . . כופר . . . בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו", ובראייה זו בא לרמז על חומר נוסף בענין זה, שהוא גורע ממצוות התורה].

ד

יסיק דמגדר זה נתחדשה נפק"מ לענין החקירות דלעיל דיש עליו דין כופר באמונה זה

ועדיין עלינו לבאר יותר חילוק זה, מה

שאי אפשר שישתנו²³, כי המצוה עומדת לעולמי עולמים ולא צוה הקב"ה לתוהו.

ומעתה מובן לענין הבטחת הגאולה, דמצד כל הראיות שבתורה – הנה אף שלהיותה הבטחה לטוב ומה שאמר הקב"ה לנביא "להבטיח לבני אדם בבשורה טובה" אי אפשר שיתבטל מפני גרימת החטא, כנ"ל²⁴ [ועוד זאת, שמעיקרא לא שייך בנדו"ד שיגרום החטא, שהרי (בלשון הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ה)) "כבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר (נצבים ל, א-ג²⁵) והי' כי יבואו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה"א ושב ה"א וגו'", היינו שהובטחנו

(23) דהתורה היא למעלה מגדר שינוי, היינו שאי אפשר שישתנה, דכמו ש"אני ה' לא שנית" (מלאכי ג, ו), שאין שייך בו ית' שינוי ח"ו, כן גם בתורתו של הקב"ה (שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה), שאין שייך בה גדר שינוי. וראה בארוכה בזה – לקו"ש ח"ט ע' 182 ואילך. חכ"ע' 33 ואילך.

(24) ובפרט שהגאולה אינה רק הבטחה (בתורה) אלא גם (בלשון) נבואה, כדיוק לשון הרמב"ם "ושם נבא בשני המשיחים" – ראה גו"א וישלח שם (ובספרו גבורות ה' פ"ז), שיש חילוק בין הבטחה (סתם) ונבואה, שהבטחה אפשר שלא תתקיים מפני החטא, משא"כ נבואה.

[ועפ"ז ה' אפשר לתרץ אריכות ל' הרמב"ם "אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא"*. אלא שהרמב"ם לא ס"ל כחילוק הגו"א (שלכן הוצרך לחלק בין הבטחת הקב"ה לנביא עצמו או מה שמבטיח לאחרים). וראה לקו"ש ח"ח ע' 274 הערה 23 ובשו"ג שם. וראה לקמן סעיף ה].

(25) הבטחת הגאולה שברמב"ם ה' מלכים שם.

(*) ולהעיר מקרית ספר (להמב"ס) להל' מלכים שם "וכשם שנתקיימה נבואתו במשיח ראשון תתקיים באחרון" (היינו שכונת הרמב"ם להדגיש הוודאות שתתקיים נבואה זו).

[וכדמצינו בפירוש, שהכלל שהבטחת הקב"ה אפשר שלא תתקיים בפועל מפני "שמא יגרום החטא" חל גם על הבטחות המפורשות בתורה, כדאיתא בברייתא (ברכות ד, א. סנהדרין צח, ב): "עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית (בשלח טו, טז), עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה (שבאו (לארץ) בימי יהושע. רש"י), עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שני" (כשעלו מגלות בבל בימי עזרא. רש"י), מכאן אמרו חכמים ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא, כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון אלא שגרום החטא". ולכאורה, כיון שהבטחה זו ("עם זו קנית") נכתבה בתורה שבכתב (לפני הזמן ד"ביאה שני")²⁹, והתורה הזאת לא תהיה מוחלפת ו"אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת", איך אפשר לומר שיחול שינוי בהבטחה זו ולא תתקיים בפועל (מאיזו סיבה שתהי')? ועל כרחך צ"ל, דהגדר של נצחיות התורה אינו שייך בכלל ללימוד פי' הכתובים (האם זהו בגשמיות או ברוחניות, בכל אופן או בתנאי וכו').]

משא"כ זה שהתורה "היא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים", היינו, שציווי התורה כפשוטם קיימים "לעולם ולעולמי עולמים" בלי שינוי גרעון או תוספת³⁰

נחדש ממנו, כי באמת הכלל דנצחיות התורה הוא בכל חלקי התורה²⁶, ובפרט בחמשה חומשי תורה, וכמ"ש הרמב"ם (סוף הל' מגילה) ש"חמשה חומשי תורה . . אינן בטלין לעולם", שכל הנכתב בתורת משה הוא נצחי וקיים לעולם; וא"כ, כיון שהבטחת הקב"ה על הגאולה מפורשת בתורת משה, כבר חל ע"ז גדר הנצחיות של "חמשה חומשי תורה", ומה נתוסף בזה ע"ז שהיא גם פרט ממצות התורה.

אבל לכשנעמיק נמצא דחילוק עיקרי איכא בין הנצחיות שבמצות התורה להנצחיות שבשאר חלקי תורה (שבכתב)²⁷, כי בשאר חלקי התורה אפשר שענין הנצחיות שבהם יתקיים (לא כפשוטו, אלא) רק בתוכנם הרוחני. וע"ד "דברי הימים והסיפורים"²⁸ שבתורה שבכתב, שהנצחיות שבהם היא ב"חכמות ופלאים"²⁹ הנרמזים בהם, ולא בהענינים כפשוטם, שהרי הם מאורעות שבעבר. וכשם שהוא בסיפורי התורה, כ"ה גם בענין הבטחות הקב"ה שנכתבו בתורה, שקיומן בפועל תלוי באופן ההבטחה לפי התנאים וגדרים שפירשו בחז"ל, ואם נכתבה ההבטחה בלי תנאים אלה אינו ודאי שתתקיים לפי פשוטה דוקא.

(29) משא"כ בהא דייעקב היה ירא שמא לא תתקיים הבטחת הקב"ה כי יגרום החטא - שעדיין לא נכתבה אז בתורה.

(30) ומובן, שזה מורה על סוג נעלה יותר בענין הנצחיות: ענינים שהנצחיות שבהם היא רק בתוכנם הרוחני (ואילו בגשמיות בטל הדבר), ה"ז הוראה שיש איזו הגבלה בנצחיות עצמה, שה"אמת" שבהם היא ברוחניות ולא בגשמיות; משא"כ במצוות והלכות התורה, שהנצחיות היא (גם) בגשמיות

(26) דכל אות ואות שבתורה, הן בתושב"כ (גם נביאים וכתובים) והן בתושב"פ (גם אגדות שבה) היא חלק מתורת אמת ותורה הנצחית - ראה בארוכה לקו"ש ח"ג שם. וש"נ.

(27) שהרי כמה אופנים ודרגות ישנם בענין הנצחיות. וראה גם לקו"ש ח"כ"ו ע' 225, החידוש בנצחיות שבתורה שבכתב. ע"ש. וראה הערה 30.

(28) ל' הרמב"ם בפיה"מ בהקדמה לפ' חלק היסוד השמיני.

שהבטחת הגאולה היא פרט ממצות ערי מקלט, חל עלי' גדר נצחיות מצות התורה, אשר (א) מוכרח להתקיים בפשטות ובגשמיות³³, (ב) ובאופן שאין שייך בזה שינוי, כנ"ל.

ורשוב מובן מה שנתחדש מזה שהכופר בגאולה אינה רק "כופר" . בתורה ובמשה רבינו, אלא אף גורע ממצות התורה. כי עפ"ז נמצא שגם מי שאומר שאינו מאמין בגאולה העתידה לבוא מפני שסובר שאף שהובטחנו על הגאולה, חל בזה שינוי ונתבטלה הבטחה זו, אף שלכאורה לא כפר כאן בהבטחות התורה, כנ"ל בריש דברינו, מיהו כיון שהגאולה "היא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים", שזה מכריח שאי אפשר להיות שינוי ח"ו בהבטחת הגאולה, הרי באמרו היפך מזה, יש עליו דין כופר בתורה (כי אף שמאמין שהציווי "ואם ירחיב גוי ויספת גוי" הוא

[וכדיוק לשון הרמב"ם הנ"ל "וכל המוסיף כו' והוציא הדברים של מצות מפשרותן הרי זה ודאי בדאי ורשע ואפיקורוס", דרך כאשר אומר על מצות התורה שאינן כפשרותן יש עליו גדר זה ד"בדאי ורשע ואפיקורוס"³¹ (כי אז הוא כופר ביסוד של נצחיות התורה), משא"כ כשמוציא שאר המקראות מידי פשוטן³² אין עליו גדר זה].

ומעתה, זהו החידוש בעניננו, דכיון

כפשרותו, ה"ז מפני שהנצחיות קשורה עם "אמת ה'" כפי שהיא למעלה מכל גדר שינוי כלל, שאין שום הגבלה וחילוקים בנצחיות זו (לחלק ולומר שהדבר נשאר קיים רק ברוחניות), אלא הוא מוכרח להתקיים גם בעולם הזה, כפשרותו.

וכמשנ"ת במ"א (לקו"ש חכ"א ע' 114 ואילך) במעלת הלכות התורה*, שדוקא הן נק' "אמת לאמיתו" דתורה (ראה סה"מ תרכ"ז ע' רפב. רצא) והמשך תרס"ו (ע' תלא), ע"פ שבת י' א. וש"נ), כי ה"אמת" שבהם היא (עד) למעשה בפועל.

31) אף שיי"ל שהרמב"ם מדייק כן, כי עיקר כוונתו בזה היא למ"ש אח"כ ע"ד אותו האיש (ברפוסים ששלטה בהם בקורת הצנזור נשמט), שגרם "להחליף התורה", וכן ע"ד ה"ערלי לב . . (ש)נושאים ונותנים . . במצות התורה . . אמת היו וכבר בטלו בזמן הזה . . דברים נסתרים יש בהן ואינן כפשרותן".

32) וראה ברייתא דל"ב מדות (מדה כו) "אתה מוצא נבניאים ובכתובים שדברו במשל, בד"א בדברי קבלה אבל בדברי תורה ומצוה אי אתה יכול לדורשן בלשון משל כו". וראה פי' מדרש תנאים (להמהר"ו) שם, שהכוונה שלא נדרוש לשנות פשוטה של הלכה ("מצוה"). ע"ש.

33) אלא לכאורה, כיון שפשטות המקראות דההבטחה דפ' נצבים קאי על הגאולה העתידה [משא"כ בנבואות בלעם שאינו מפורש בפשט, כנ"ל בתחילת השיחה. וכן הא ד"עם זו קניח"], א"כ צריכה להתקיים בפשטות, כהלכל ד"אין מקרא יוצא מידי פשוטו".

אב"ז: (א) צ"ע (ובפרט לדעת הרמב"ם**) אם כלל זה אמור גם בהבטחות התורה. (ב) ראה לקמן בפנים נפק"מ להלכה בזה שהיא תנאי ופרט במצוה. ועצ"ע.

(** שמדגיש (כנ"ל) שרק אם "הוציא הדברים של מצות מפשרותן ה"ז כו". וראה רמב"ם הל' מלכים רפ"ב ובמגדל עז שם. ולהעיר ממז"נ (ח"ב פכ"ט-ל. ובכ"מ). וידועות תשובות הרשב"א בזה (ח"א סתי"ד-תיח. וראה שם ס"ט "באמת הרבה כתובים דברו דרך משל כו". ע"ש). ואכ"מ.

(* והרי היסוד דנצחיות התורה שבהל' יסוה"ת שם הוא גם בנוגע לפירוש המצות דתושבע"פ (ראה שם ה"א. וראה הל' תשובה פ"ג ה"ח. פיה"מ בהקדמה לפ' חלק יסוד ה"ט). אלא שבסוף הל' מגילה, משווה הנצחיות ד"הלכות של תורה שבע"פ" לחמשה חומשי תורה (בכלל). ואכ"מ.

מובן ופשוט שדברים אמיתיים הם³⁶. ויש לומר, שגם בזה כוונת הרמב"ם היא להשמיענו חומרא נוספת במי שאינו מאמין במלך המשיח, דנוסף ע"ז שהוא "כופר" . בתורה ובמשה רבינו, הרי הוא כופר גם בדברי נבואה. דאף שדברי תורה חמורים מדברי נביאים (ראה חגיגה י' ב. ויש"נ. וראה אנציקלופדיה תלמודית ערך דברי קבלה) – מ"מ מצינו גם חומר בדברי נביאים לגבי דברי תורה, שהעונש על דברי תורה תלוי בסוג העבירה, אם היא עבירה קלה או חמורה כו', משא"כ העובר על דברי הנביא, אין נפק"מ באיזה ענין עבר, ואפילו אם הוא בדברי הרשות, חייב מיתה בידי שמים (רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ט ה"ב).

ויש לומר הטעם, משום שאע"פ שהתוקף של דברי תורה גדול הרבה יותר מהתוקף שבדברי נבואה – מ"מ לגבי בני אדם, יש חומרא בדברי נבואה. כי הנבואה היא מה ש"הא-ל מנבא את בני האדם" (ל' הרמב"ם שם רפ"ז. ע"ש ובפיה"מ הקדמה לפ' חלק היסוד הו'), "מדע שמגיע מהבורא ללב בני האדם" (שם הל' תשובה פ"ג ה"ח), וכיון שזהו גילוי דברו לבנ"א³⁷, לכן, בנוגע לפעולה לבני אדם יש בדברי נביאים תוקף וחומר לגבי דברי תורה³⁸. ומשום הכי, כששומע

מן השמים, הרי באמרו שיתבטל פרט זה דהמצוה – "כבר בטלה תורה זו" – הרי הוא "כופר בתורה" (הל' תשובה פ"ג ה"ח)). ועוד נכריע מכאן לחקירה השנית, באומר שאינו מאמין בגאולה העתידה לבוא מפני שמפרש המקראות של הבטחת התורה שלא כפשוטם, דלכאורה הסכים שדברי התורה אמת ולא כפר בהם, רק פירש כוונתם שלא ע"פ כללי התורה. אבל מצד זה שהגאולה היא פרט וגדר במצות התורה, הרי באמרו שהגאולה לא תהי' כפשוטה הרי הוא מוציא "דברים של מצות מפשוטן" וחל עליו הדין ד"הרי זה ודאי בדאי ורשע ואפיקורוס".

יבאר החומרא שיש מן הראיה דפרשת בלעם

והנה בדרך זו יש לבאר עוד דיוק בלשון הרמב"ם – שבהראי' מ"פרשת בלעם" נקט "אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים", ולכאורה אינו מובן טעם הדגשה זו ד"ושם נבא"³⁴ (היינו שנאמר הדבר בדרך נבואה). ודוחק גדול לומר, שכיון שהקדים שזהו "בפרשת בלעם", הוצרך להוסיף "ושם נבא" דאל"כ מנא לן שיש אמת בדברי בלעם – שהרי כיון ש"פרשת בלעם" נכתבה בתורת משה³⁵,

(36) ראה גם ספר הגאולה להרמב"ם שם.

(37) ראה בארוכה בזה לקו"ש חכ"ג ס"ע 85 ואילך.

(38) ראה גם לקו"ש חי"ט שם (ע' 184 ואילך), בטעם שהרמב"ם מקשר ענין התורה עם נבואת משה. ע"ש. וראה מו"נ (ח"ג פמ"ה) "אמונת הנבואה קודמת לאמונת התורה כי אם אין נביא אין תורה".

(34) ראה לעיל הערה 24.

(35) ובפרט ע"פ הדגשת חז"ל (ב"ב יד, ב) "משה כתב ספרו ופרשת בלעם".

הרמב"ם, מלמדנו, שענין מלך המשיח נאמר ונכתב בכל חלקי תורה שבכתב – הן בסיפורי (והבטחות) התורה, כמפורש בפ' נצבים; הן בנבואות שבתורה, כמפורש ב"פרשת בלעם" ש"שם נבא"; והן במצות שבתורה, כמפורש במצות ערי מקלט.

ולהכי מי שאינו מאמין במלך המשיח, נוסף ע"ז שהוא "כופר". בתורה ובמשה רבינו, הרי הוא כופר גם כן בנבואות שבתורה, וכן כופר במצוות התורה, "העומדת לעולם ולעולמי עולמים".

אדם ציווי מפי הנביא, הרי זה כאילו שומע הציווי מפי הקב"ה, ובמילא ליכא נפקותא מהו תוכן הציווי, ואם עובר עליו הרי הוא מורד במלך, שחייב מיתה³⁹ (ללא נפק"מ באיזה ענין מרד).

ומזה מובן, שיש חומרא בענין הנבואה בכלל (לגבי דברי תורה), גם במקום שלא חל בפועל האיסור דעובר על דברי הנביא (כי לא שמע מפי הנביא וכו'). וזוהי כוונת הרמב"ם כאן במ"ש "ושם נבא", לרמז שמי שאינו מאמין במלך המשיח, יש בו גם משום חומרא זר⁴⁰.

ועפ"ז נמצא, דבהנך תלת ראיות שהזכיר

39) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ח.

40) דאע"פ דזה ש"כופר". במשה רבינו היינו בפשטות שכופר "בנבואתו של משה" – ה"ז מפני שהכופר בתורה כופר בדרך ממילא בנבואת משה (ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ט ה"א. שם ה"ה. וראה

* עפמ"ש בשו"ת חת"ס (נסמן בהערה 3) שפרשת

בארוכה לקו"ש ח"ט שם), ומובן, שאינו דומה לענינים אלו שבתורה, שהם דברי נבואה באופן גלוי.

בלעם היא הדבר היחידי שאין שום עד ראי' בדבר ואנו מאמינים בה אך ורק מפני נבואת משה – מובנת עוד יותר הדגשת הרמב"ם "כופר בתורה ובמשה רבינו", כיון שהבטחת הגאולה היא "בפרשת בלעם".

תורת היים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחי היום יום

הנפט בעבודת האדם

חשיבות ההחלטה לתת צדקה

שמחתי לקבל פרישת-שלום ממנו . . ומההחלטה הטובה, בשעה טובה ומוצלחת, שמההכנסה שתהי' בעזרת השי"ת ממעיינות [הנפט של] "חברת באר שבע" ינתן חלק מסויים לצדקות השונות שנוסדו ומתנהלות על ידי ברוח כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל.

ידוע הפתגם ששמענו מכ"ק מו"ח אדמו"ר, שכאשר יהודי, כאן למטה [בעולם הזה], מקבל על עצמו החלטה טובה לתת צדקה בסכום גדול, הרי גם אם בשעת מעשה, אינו רואה את האפשרות איך הוא יוכל ליישם את זה בפועל, אך למעלה, נפסקת עבודתו מיד, פרנסה בהרחבה, במדה כזו שהוא אכן יוכל בפועל ממש למלא את החלטתו הטובה, והנני בטוח, שגם בענינו, למרות שעד עתה זה עוד לא היה, אך מכיון שהוא ושותפו, קיבלו את ההחלטה בכל הלב, בודאי כבר נפסק למעלה, לתת לכם פרנסה בהרחבה ובהצלחה, שתוכלו ליישם את הרצון הטוב שלכם בטוב לבב וביד רחבה.

לחץ על הגוף מצד הנשמה

ידועה אחת השיטות המסבירות את היווצרות הנפט, שהדבר נתהווה מגופות של חיות מתות ששהו בלחץ גבוה, ובמשך הזמן נעשה מזה נפט, שמשמשים בו לחמם ולהאיר. וידוע הפתגם של הבעל שם טוב הק' שמכל דבר שיהודי שומע ורואה, מראים לו זאת מלמעלה, שיפיק מזה הוראה בעבודתו ושליחותו בעולם, ובפרט בדבר כזה שנפגשים עמו יום אחר יום, שזה צריך לשמש כהוראה לכל אחד מאתנו בשליחותו בעולם הזה. יש להתבונן בכך שדברים גשמיים (גופניים), אין להם חיות מצד עצמם, כפי שאדם

יכול לראות מעצמו, שהחיות שלו באה מהנשמה, והקב"ה קישר את הנשמה עם הגוף, שהכוונה בזה היא ללחוץ על התאוות והרצונות הגשמיים (גופניים), וכאשר ישנו על הגוף הלחץ הראוי מצד הנשמה נעשה ע"י זה גם הגוף, שמצד עצמו אין לו כל חיות, דבר שמחמם את סביבתו ומאיר גם את כל האיזור, והנמשל מזה ברור ואינו דורש אריכות בזה.

(תרגום מאגרות קודש ח"י עמ' קל ואילך)

לא להשאיר ספר פתוח

**מעשה
רב**

סיפורים והוראות
בעבודת הש"ת

ראיתי פעם איך שכ"ק מו"ח אדמו"ר [מהוריו"ן נ"ע] ראה פעם איך שיהודי אחד סיים את לימודו, והשאיר את הספר פתוח. העיר לו הרבי, בדרכי נועם, שצריכים לסגור את הספר.

בידעי עד כמה הי' כ"ק מו"ח אדמו"ר נזהר שלא להטריח אחרים, ובפרט שהי' מדובר אודות איש חשוב, אמרתי לכ"ק מו"ח אדמו"ר שלכאורה הי' יכול להורות לי לסגור את הספר?

השיב לי כ"ק מו"ח אדמו"ר: נוסף לכך שהספר צריך להיות סגור, יש ענין שהלומד עצמו יסגור את הספר (אף שפרט זה לא נזכר בפירוש).

בשנים עברו הי' ברור לתלמידים, שיש לסגור את הספר כשיוצאים מחדר לחדר, אף שישנם אופנים שבהם אין איסור מצד בזיון ספרים, אלא רק ענין של "סכנה" (ראה ש"ך וט"ז יו"ד סרע"ז). ובספרים שנשמנו ב"הספר בהלכה" פ"י סכ"ט ואילך). ואילו כיום הולכים מחדר לחדר והספרים נשארים פתוחים, ואין פוצה פה ומצפצף.

ואף שישנם דברים גדולים וחשובים יותר לעורר עליהם, אולם אין זה פוטר מההקפדה בענינים אלו. ומשל למה הדבר דומה – לבית שיש לו רק גג, ללא כתלים. הגג הוא אמנם למעלה מהכתלים, אבל אעפ"כ, לא די בגג בלבד, שמגן מפני המטר, אלא יש צורך גם בכתלים, להגן מפני הרוחות וכו'. הן אמת שמוטב שיהי' לכל הפחות גג מאשר שלא יהי' אפילו גג, אבל ודאי שאין זה בית הראוי לשמו – "כתפארת אדם לשבת בית", ולכן יש מן הצורך לעורר ולהקפיד גם על ענינים אלו (שהם בבחינת "כתלים").

ולמרות שכ"ק מו"ח אדמו"ר היה מורם מעם, מכל מקום, השתדל שלא זו בלבד שהספר ישאר סגור, אלא אמר ללומד עצמו שישגור את הספר.

וזוהי הוראה למלמי ומורי הוראה – שלא די בכך שהוא בעצמו כדבעי, אלא יש להשפיע על התלמידים ולחנכם בכל פרטי הענינים של מנהגי ישראל, ובאופן שיהי' ניכר במחונך מי הוא המחנך.

ויהי רצון שיחנכו את התלמידים באופן שלא רק שהתלמיד ירצה להיות גאון, בעל ראש טוב, אלא שהתלמיד ירצה שיהיו לו גם רגליים בריאות, על ידי קיום מצוות מעשיות מתוך קבלת עול.

(עי'פ תורת מנחם חל"ט עמ' 190 ואילך)

דרכי החסידות

שיחות כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש
צוקללה"ה נבג"מ זי"ע
ואגרות קדשו בענייני עבודת השי"ת

חולי בעלי ההלצה

חולי ההלצה הנה בעיקרה היא חולי החומר, כי עפ"י רוב בעלי ההלצה ובעלי חידודין הם עבי וגסי החומר ומושחתי ההנהגה. אשר על כן הנה אופני הרפואה הוא בדרך שבירה ונזירות להיות בולם פיו מלדבר אף הנה קל של דברי הלצה וחידוד בדרך הכרח בקבלת עול

לשום מתג ורסן על הפה

במענה על שאלתך מה עליך לעשות לטבעך לדבר "גלייך-ווערטלעך" [בדיחות], שאין אתה יכול לעצור את עצמך, ואף גם שאחרי כן אתה מצטער על זה וכל הסכמתך לעזוב דרך הלצה אינו מועיל רק על ימים אחדים.

הנה הצלת וישועת נפשך הוא רק בדרך קבלת עול, לשום מתג ורסן על פיה שלא לדבר שום דבר עד אשר אם תחשוב אם לדבר או לחשות מלדבר, וכה תעשה יום יום בקומך בבוקר תשים המתג והרסן על פיה, ולא תסיח דעתך מזה כל היום כולו עד אשר תישן.

חסרוני הגוף וחסרוני כחות הנפש

העבודה דקבלת עול בכלל, ובענין טבעי שהורגל בו בפרט היא עבודה קשה ביותר, אבל כאשר הענין נוגע להצלת וישועת הנפש, הנה צריכים להכביר על עצמו לעמוד

בנסיון בתוקף גדול, אשר בימים הראשונים יהיה כבד לך במאד ואחרי כן יעזור השי"ת אשר מיום אל יום יוקל לך העבודה עד אשר בעזרת השי"ת תבער את המדה רעה בקרבך ותעמוד במקום אורה.

בחסרוני האדם, יש חסרוני הגוף ויש חסרוני כחות הנפש, כל חסרון וחסרון בין שיהי' סבתו מצד טבע חומר הגוף ובין שיהי' סבתו מצד הסיגים שבכחות הנפש הנה כל חסרון וחסרון הוא חולי פרטית הדורשת רפואה כפי מהותה, אם לרפאות טבע החומר בבירור וזיכוכ או לרפאות את כחות הנפש להסיר הסיגים שבהם.

הרפואות משתנות בעצם מהותן ובאופני השתמשותם, יש דאופן הרפואה הוא בדרך הדרכה חינוך והרגל, ויש דאופן הרפואה הוא בדרך שבירה, נזירות והכרח.

בדרך כלל הנה שני אופני הרפואות הם לשני סוגי החולי, אם חולי החומר או חולי הכחות, דחולי הכחות אופני רפואתם הוא בדרך הדרכה חינוך והרגל, וחולי החומר הנה אופני רפואתם הוא בדרך שבירה נזירות והכרח.

חולי החומר

חולי ההלצה הנה בעיקרה היא חולי החומר, כי עפ"י רוב בעלי ההלצה ובעלי חידודין הם עבי וגסי החומר ומושחתי ההנהגה ("גראבע מענטשין מיט פערדארבענע אויפפיהרונגען"). אשר על כן הנה אופני הרפואה הוא בדרך שבירה ונזירות להיות בולם פיו מלדבר אף הגה קל של דברי הלצה וחידוד בדרך הכרח בקבלת עול.

ואתה עשה כאשר הורתיך והשי"ת יהי' בעורך ותהי' ירא שמים חסיד ולמדן ותסתדר בסדר חיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

(אגרות קודש ח"ד נמ' שנה-י)

